

Bi umrli za domovino?

Na jutrišnji dan pred sedemindvajsetimi leti smo imeli plebiscit. Od zdajšnjih 2 milijonov prebivalcev Slovenije, četrta milijona še ni bilo rojenih, četrta milijona pa jih še ni imelo volilne pravice; o tem, kar imamo, je tako odločala polovica zdajšnjega prebivalstva Slovenije. Takrat bi, če bi jih vprašali, večina rekla, da bi umrli za domovino; najbrž bi si le redki upali reči, da ne bi, ali da je vprašanje nesmiselno. Kaj bi isti volivci rekli zdaj? Pripravljenih, umreti za domovino, bi bilo manj, velika večina pa bi glasovala tako, kot je takrat, ne toliko za »stoletne sanje slovenskega naroda«, ampak, ker je bila želja po slovenski državi predvsem želja ohraniti življenjsko raven in izogniti se takrat že predvidljivim posledicam še bolj neracionalnih nacionalizmov v drugih delih Jugoslavije. Tudi "nazaj v Evropo", spet nekakšne stoletne sanje malo pozneje, so bile pravzaprav le zasilni izhod; razumne alternative ni bilo.

Najbrž tudi te sanje ne bodo zadnje. Za zdaj sicer ne kaže, da se bomo kmalu odpravili na glasovanje o novih stoletnih sanjah. A dvomov v to, da je bilo vse slabo jugoslovansko, vse dobro pa evropsko, je vse več. Tudi EU ni več le večna in demokratična združba, ki jo je bilo nespodobno primerjati z »nedemokratično« Jugoslavijo, iz katere smo odšli. Ne zdi se ne večna in ne demokratična. Skupaj jo drži predvsem strah pred negotovostjo. Po odhodu Britancev ta strah zadošča za prevlado »sožitja« nad nesoglasji in nezadovoljstvom s škodljivimi učinki različnih »unij«: fiskalne, denarne in bančne ter Schengena, na eni strani in nesmiselnih strategij: dveh lizbonskih in Evrope 2020, na drugi. EU ne razkrajajo »evroskeptiki«, razkrajajo jo institucije, ki jih je ali jih še ustanavlja brez presoje o njihovem delovanju v dobrih ali slabih, kaj šele v kriznih časih. Zato je »manj Evrope« za trdnost EU boljša od »več Evrope«.

Kaj smo pravzaprav dobili s takratno odločitvijo za samostojnost in kapitalizem. S samostojnostjo je bilo manj problemov, kot bi jih mogli pričakovati. V manj kot letu dni smo po desetdnevni vojni in pametnem brionskem dogovoru oktobra 1991 že imeli svoj denar, vse potrebne državne institucije ter veliko samostojnosti, ki pa smo jo začeli hitro, malone brez predaha, upravljati. Nato smo dobili še mnogo drugih institucij, ki naj bi jih imela država in katerih osnovna značilnost je, da le malo po tem, ko jih dobimo, brez njih ni več mogoče živeti. Si predstavljate, kako bi živeli brez računskega sodišča, protikorupcijske komisije, fiskalnega sveta, varuha človekovih pravic, varuha pravic TV gledalcev in drugih varuhov, ali pa brez SOVE in NPU-ja? Ne bi šlo, a za njih pred nastankom sploh nismo vedeli, kako »koristne« so. Med politiko takrat in zdaj je veliko razlik. Takrat smo imeli vlado sestavljeno iz nekaj amaterjev, zdaj imamo vlado s sekretarji, direktorati, uradi in stotinami raznih specialistov. Morda največja razlika med oblastjo takrat in zdaj je v razumevanju politike; nikdar v slovenski politiki ni bilo tako malo politike kot takrat in nikdar je ni bilo več, kot je zdaj. Pripadnost stranki je sčasoma postala mnogo pomembnejša kot nekdanje članstvo v ZK in tudi malone edino merilo sposobnosti za sodelovanje na »oblasti« ter za vodenje državnih podjetij in »neodvisnih« institucij. Ne glede na »desno«, »levo« ali na »sredinsko« oblast.

Kaj smo dobili s kapitalizmom? Po dveh desetletjih se je zgodba certifikatskega kapitalizma, s katero smo ustvarili dva milijona »kapitalistov« in postali najbolj kapitalistična država na svetu, končala. Do lani naj bi jih ostalo še 230 tisoč, a kar 80 tisoč med njimi naj bi bilo takšnih, ki so imeli na zastonjarskih registrskih računih manj premoženja, kot bi znašali stroški prenosa na plačljive trgovalne račune, nekaj pa jih je tako ali tako že pozabilo, da so »kapitalisti«. »Rdeče« direktorje so v večini uprav in nadzornih svetov privatnih ali državnih družb zamenjali profesionalni menedžerski najemniki, nekakšne neuničljive klope, ki so se kalile v privatizacijskih mešetarjenjih in ki krožijo od podjetja do podjetja. Bolj kot podjetja jih zanima njihovo premoženje, pogodbe o upravljanju in nagrajevanje za ustvarjeni dobiček. Razglasili so se za »delodajalce«, ostali delavci so tako postali zmeraj predraga »delovna sila«, ki je le nekajkrat stavkala, saj so po sedemindvajsetih letih nekaj moči ohranili le sindikati zaposlenih v javnem sektorju.

Kako je z mnenjem, da smo s certifikatsko privatizacijo dobili vsaj sklade in družbe za upravljanje, ki naj bi teoretično učinkovitost privatne lastnine zagotovili tudi v praksi. To naj bi počeli na dva načina; kot aktivni lastniki s posegi v upravljanje podjetij in kot pasivni lastniki na trgu kapitala. Nič od tega; dvome o prvem sta krepila govorjenje o »strateških partnerstvih« in podobna tranzicijska megla, ki so jo mešali strokovnjaki, ki so le nekaj let prej z enako ihto mešali samoupravno meglo o tem, kako bodo »delavci obvladovali celoto družbene reprodukcije«. Nič bolje ni bilo s skladi kot lastniki ali z borzo, ki naj bi vsaj v teoriji lajšala prelivanje prihrankov v investicije, a je le nekakšna igralnica za ustvarjanje »bogastva«. A tako je tudi drugje po svetu. Mimogrede, Trump je nedavno »zatvital«, da je njegova oblast v letu dni Američanom ustvarila 5000 milijard dolarjev premoženja na borzi in jim za 5000 milijard dolarjev povečala vrednost nepremičnin.

Tudi na makro ekonomski ravni smo od 1990 do zdaj izkusili dobre in slabe plati kapitalizma; hiter konec tranzicijske depresije, normalen razvoj do 2004, napihovanje balonov med 2005 in 2008, njihov pok v 2009, krizo in oživiljanje gospodarstva.

Sedemindvajset let ni bilo dolgočasnih. V prvem desetletju je razumno gospodarsko politiko zagotavljala Banka Slovenije. A neumnosti, ki vplivajo tudi na današnji čas, ni manjkalo, začevši z ustavno krajo neprenesenih vlog v NLB in z »izbrisanimi«. V naslednjem desetletju je bilo nesmiselnih podvigov že več; mednje gre prišteti vstop v Nato in pomoč pri ameriškem »ustvarjanju demokracije« v Iraku in Afganistanu. Z bolonjsko reformo smo uničili univerzo, se ukvarjali z osem kolesniki, ugotovili, da se žičničarji in električarji dogovarjajo o cenah, da gradbeniki nimajo čistih lopat in da paberkujejo na likofih. Sto tisoč Slovencev je konec 2007 nasledilo prodaji delnic NKBM; še sreča, da so nakup za posameznika omejili. Najbrž najdražji pred-krizni »dosežek« iz leta 2008 pa gre pripisati ministru Virantu, ki je uspel iz vseh zaposlenih v različnih javnih sektorjih ustvariti uradnike, ugotovil, kakšna so prava razmerja med plačo vojaka, policista, profesorja in zdravnika, in sestavil znamenito plačno piramido z 29*65 polji, v kateri pa jih je uporabil »le« 1024.

Hazardiranje je ustvarilo tajkune, z njihovim politično popularnim pogromom smo uničili »njihova« podjetja. Pri tem smo pozabili na vse, ki so jim pomagali; odvetnike, notarje, revizorje, bankirje, KAD in SOD, izvršno ter zakonodajno oblast. V tem času je EU sprejela novo strategijo »Evropa 2020«, polno puhlic, sindikati so uničili razumno pokojninsko reformo. »Reševali« smo Grke, rešili pa nemške in francoske banke, v ustavo in zakon smo vnesli nesmiselno »zlato pravilo«, za reševanje iz krize smo uporabljali »stiskanje pasu«; tudi v srednjem veku so malone vse boleznine »zdravili« s puščanjem krvi. Najbolj domoljubna stranka SDS je klicala trojko, ki jo je sicer draga a pametna Čuferjeva zadolžitev v ZDA odgnala, Evropska Komisija pa je le »izsilila« obljubo o prodaji petnajstih podjetij. O še zmeraj skrivnostni »sanaciji« bank v letu 2013 vemo vse, le razlogov za ravnanja ne. Zakone smo pisali kar po navodilih, ki so jih uradniki EK pošiljali po elektronski pošti. Na zahteve EK smo najeli tuje »strokovnjake«, jim plačali 30-40 milijonov evrov, da so prek prsta ocenili kredite in zavarovanja bank ter stanje v gospodarstvu. Nihče se ni razburjal zaradi milijardnih razlik v ocenah teh institucij ali iste institucije v nekaj mesecih pa tudi ne zaradi fantomske ocene stanja v gospodarstvu. Brez prigovorov je vlada sprejela povsem nesmiselno uporabo instituta prepovedane državne pomoči, zapovedano siromašenje državnih bank in ideološko izsiljevanje njihove »privatizacije«. A šlo je za čudne čase, v katerih je prevladala panika, ki so jo namerno povečevale tuje finančne institucije, zato takratni vladi vsega le ne gre zameriti.

Pred slabimi štirimi leti smo dobili vlado, ki jo je na oblast pripeljala morala; od slednje res ni ostalo veliko. Imela je srečo; že pred njo so se stvari začele obračati na boljše, kar iz leta v leto povečuje prilive v proračune, zato je bilo pričakovati, da bo naredila veliko dobrega. Res je ustvarila nekakšen politični mir. Sicer je, kar je normalno, prepričana, da je k oživitvi gospodarstva največ pripomogla s skrivnostnimi »strukturnimi reformami«; zakaj gre, ne ve nihče. Po skrivnostnih merilih presoja tudi sposobnost za sodelovanje na »oblasti«, za »korporativno upravljanje« državnih podjetij in »neodvisnih« institucij, kar morda najbolje kažejo menjave uprav v UKC, Luki Koper in poskusi menjav v Krki. V 2015 smo dobili množico beguncev, ki smo jih pred tem tudi sami pomagali ustvariti, ki so zatavali prek Slovenije. Zgodovina pa se bo vlade in njenega predsednika spominjala predvsem po več sto kilometrski rezilni žici po hribih in gozdovih, morda najbolj sramotni, nedvomno pa najbolj neumni stvari, ki smo se jo lahko izmislili. Zadrževala naj bi teroriste, a ubija in zadržuje le divjad. Odstraniti jo bo zmeraj težje; ostanke celo mnogo manj neprijazne bodoče žice je v krnskih hribih mogoče najti še po sto letih.

Da bi zastrašili Ruse, smo, potem, ko jih gospodarske sankcije niso spametovale, na ruske meje kot poslušna članica Nata poslali vojaške okrepitve. Ne upamo se postaviti v vrsto držav, ki zavračajo jedrsko orožje, ne upamo priznati Palestine. Zakaj vlada vsaj po izkušnjah z NKBM še naprej prosjači za odlog prodaje NLB, namesto da bi na Sodišču EU tožila Evropsko komisijo, ostaja skrivnost. Konec leta nas je doletela napoved stavk, ki naj bi bile posledica plačnih »anomalij«; vladna prizadevanja za njihovo odpravo so obsojena na neuspeh, Virantova piramida z odpravo ene »anomalije« samodejno ustvari drugo. Pričakovati, da bi vlada upala zavreči piramido, pa je najbrž podobno iluzorno, kot pričakovati, da bo Slovenija tožila Evropsko komisijo ali izstopila iz Nata.

Vzdušje v družbi je pomembno za gospodarstvo, res pa so učinki pesimizma ali optimizma težko merljivi. Kolikšna je bila narodnogospodarska škoda ustvarjena v treh desetletjih s preganjavico, zato ni mogoče izračunati, nedvomno pa presega vse z različnimi dejanji povzročene škode. Nastaja, ker se je za vse čase in kraje uporabnemu kaznivemu dejanju »zloraba položaja« mogoče izogniti le tako, da ničesar ne narediš. K tej škodi je veliko prispevala KPK, ki je ustvarila »sistemsko korupcijo«. Njen bivši predsednik je še pozneje v parlamentu razpredal o »fantih, ki v gostilni na Tržaški redno jedo vampe« in se najbrž dogovarjajo o spodkopavanju slovenskega gospodarstva, namesto da bi »fante« prijavil policiji. Neprestano pa preganjavico ustvarja SDS, ki prebivalstvo straši z Ahmadi in ki s preiskovalcem, ki spominja na znamenitega Višinskega, v parlamentu preiskuje razloge za bančno krizo; največji krivec je prav sama, saj je vladala v razdobju hazardiranja, v katerem je neto dolg Slovenije zrasel od 0 na 10 milijard evrov. Zaradi prislovične poštenosti je stranka nedavno celo malo zanemarila domoljubje in ožjo domovino o pranju denarja v NLB zatožila širši domovini, ki pa tožarjenja ni vzela prav zares.

Za pisanje o prihodnosti mi je zmanjkalo prostora in volje. Kaj se bo zgodilo, tudi ne vem, sicer pa bo naslednje desetletje slej ko prej podobno zdajšnjemu. Za domovino, še posebej za širšo, pa sam ne bi umrl.